

Budapest kölcsönél

(A Világ tudóstírójától.) Csupor József tanácsnok, a főváros pénzügyi osztályának vezetője, Budapest kölcsöneiről tartott előadást ma este a Közgazdasági Társaságban előkelő hallgatóság előtt. Csupor tanácsnok előadásának különös érdekességet adott, hogy a főváros pénzügyi osztályának vezetője Budapest kölcsöneiről ép most prelegál, amikor a főváros külföldi hitelezőinek könyv- és üzemszakértői a magyar fővárosban időznek, hogy megvizsgálják a város és a polgárság fizetőképességét. A hallgatóság sorailban bizonyára sokan voltak, akik pikantériákat vártak Csupor Józseftől. Ezek számára csalódást jelentett az előadás, mert a tanácsnok nem mondott kritikát sem a régi, sem az új városházi rezsim pénzügyi politikájáról. Hatvan esztendőre visszamenőleg, szigorú tárgyilagossággal ismertette Budapest régi és újabb kölcsöneit. És Csupor szám s adat rengetege nyomán láttuk nőni, épülni, szépülni; három kis városból hatalmas nagyvárossá fejlődni a mi Budapestünket. Budapest iskolái, közintézményei, üzemei, és utai kölcsönpénzből épültek ez kétségtelen; de a városi kölcsönök bázisa és garanciája: Budapest polgárságának hatalmas munkaképessége, teremtő ereje, iparkodása, életrevalósága és tehetősége volt. Ez a teremtő erő, a polgárság munkakedve és életrevalósága oly hatalmas értéket reprezentál, hogy erre az értékre sokkal, de sokkal nagyobb kölcsönöket is kapott volna a város, mint amekkorát fölvevett, de nem akarta kimeríteni a hitelét. Nem egyszerre akarták megépíteni a világvárost Pest-Budából a régiék; hagyni akarták a munkából és a sikeréből a matakának is.

Hogyan lett a kis városból világváros?

Lehet, hogy véletlen, lehet, hogy nem az, hogy Budapest fejlődése, nagyvárosi mivoltának a kiépülése ép az úgynevezett liberális korszakra esik. A fejlődés kezdeteit a ma mellé állítva, érdekesen szembeötlő, hogy az akkori miniszterelnök, az idősebb Andrássy Gyula, a kiegyezés évétől 1871-ig rengeteg elfoglaltsága mellett is ráért törődni az ország fővárosával, és ráért arra, hogy Pestnek sugárútát, hatalmas körutakat és nagyszabású intézményeket építsen. Csupor József tanácsnok érdekes fejtegetéseiben Buda város 2 millió forintos kölcsöne az első, amelyet hihetetlenül súlyos föltételek mellett 1859-ben a bécsi Schuller J. G. bankház adott különböző beruházásokra. Az alacsony (75 százalékos) átvételi arány és a súlyos tartalékolási kötelezettség miatt a főváros a 2 millió forintból csak 700.000 forintot kapott kézhez és használható beruházásokra. Az egyesítés előtt Pest város két kölcsönt vett föl. 1868-ban egy három- és 1871-ben egy öt-millió forintos kölcsönt. Ezekből épült Pest város első vízvezetéke, marhahévízvezetékje, a Vigadó toldaléka, az erzsébeti kiosk, a városligeti artézi kút és az iskolák. 1870-ben egy 30 millió forintos nyereménykölcsönt bocsátott ki a város, ebből a hatalmas summából építette aztán a közmun-

katanács az Andrássy utat, a körutakat és a nagy szabályozásokat.

Igy indult nek a három kis városból egy várossá lett Budapest a fejlődésnek. Az út, amelyet ötven év alatt megtett Budapest: nagy küzdelmek, nagy erőfeszítések és rengeteg munka eredményei. Nagy baj volt, hogy az egyesített főváros eleinte nem rendelkezett olyan hatalmas tőkékkel, amelyekből megsokszorozhatta volna a közintézményeket. Fő jövedelmi forrása a 25 százalékos községi adó, és a házbérfrajcár volt. Már ötven esztendővel ezelőtt tanakodtak a városházán, hogy miképpen lehetne emelni, és gyarapítani ezeket a jövedelmeket, de megmaradtak a tanakodásnál. A tervek többnyire áldozatul estek „a meg-egyezésnek”, amely abból állott, hogy a költségvetésből fokozatosan kimaradt minden, ami nem a közigazgatás, az adósságtörlesztés, és a közoktatásügy vissza nem sorítható igényein kívül esett. „Ha most, fél-század múlva — mondja Csupor tanácsnok, — visszatekintünk és elgondoljuk, hogy a jelen adóösszegek csekély töredékével micsoda hatalmas eredményeket biztosíthatott volna a törvényhatóság, a községi háztartás fejlesztése, a vagyonállapot megerősítése, és a kölcsönfelvételek korlátozása tekintetében abban a korszakban, melynek fényes eredményekkel dolgozott vállalkozói tevékenysége a mai Budapestet létrehozta: valóban soha vissza nem térő alkalmak elmulasztását kell fájjalnunk”. Hogy ezekben a spórolás időkben mégis nagyszerű eredményeket ért el a város, az annak köszönhető, hogy a pezsgő ipari és kereskedelmi fellendülés nagyszerű jövedelemforrásnak bizonyult a város számára, és hozzásegítette Budapestet ahhoz, hogy a reá háraló feladatokat fennakadás nélkül elvégezhesse.

A nagy kölcsönök

Az egyesítés éve szomorúan kezdődött. Egyrészt a bécsi krach szakadt rá a gazdasági életre, másrészt pedig a kolerajárvány tizedelte meg a lakosságot és annak ellenére, hogy az anyagi erők csak szűkösen állottak rendelkezésre, mégis egyszerre volt kénytelen a főváros megépíteni a közegészségügyi intézményeket, és berendezéseket, akkor modernizálták a vízvezetékét, és oldották meg a csatornázás rég vajdó problémáját. Lassacskán kapott csak erőre a város gazdasági élete és 1880-ban a Kereskedelmi Banktól fölvehette az első 6 millió forintos kölcsönt, melyből megépítette a Szent István-kórházat, és a mostani közraktárak és elevátor mellett elhúzózó Csepel-rakodópartot, megépítette a közraktárt és az elevátort, az Erzsébet-szegényházat, a vízvezetékét és az iskolákat. 1890-ben sikerült az első nagyobb, a fejlődésnek megfelelő kölcsönt fölvenni, amely 25 millió forintról szólott, 50 esztendő alatt kellett törleszteni és amelyet a Magyar Általános Hitelbank vezetése alatt 10 nagy budapesti intézet bocsátott a főváros rendelkezésére. Ebből a pénzből fizette vissza a város a függő kölcsönöket. Ebből fejezt be a csatornaépítést és a legéletbevágóbb közüzemi

építkezéseket és városrendezéseket, a vízvezeték építésére 4.15, avasárcsarnokra 3, az iskolákra 1, az állatvadászokra, közkórházakra, szabályozásokra pedig 2 millió forintot költött. 1895-ben már megint nem volt pénze a városnak, akkor megint egy 6 millió forintos függőkölcsönt vett föl.

A főváros hitelgazdálkodása itt fordulóponthoz ért. A szükségletek a város rohamos fejlődésével úgy megnöttek, a publikum igénye annyira fokozódott, hogy ez a fejlődés új, nagy és költséges feladatok és tennivalók elé állította a fővárost. Ekkor lett aktuális a kaszárnnyáknak, többi között a Károly-kaszárnyának a megváltása, a Kossuth Lajos utcának a kiszélesítése. Hogy ezt a sok mindenfélét elvégezhesse a város, egy újabb 100 millió koronás kölcsönt vett föl. Ezt a 100 millió kölcsönt részben a pesti nagybankok bocsátották rendelkezésére a fővárosnak, részben pedig a publikumtól a város. Ennek a 100 millió koronás kölcsönnek a felvétele a Márkus József és Halmos János polgármesterkedésének idejére esik. A város szempontjából életbevágóan fontos és konzekvenciáiban messze kiható beruházásokra fordították ezt a 100 milliót, így a vízvezeték modernizálására és fejlesztésére 19 millió koronát, a közigazgatási épületek létesítésére 14.7, iskolák és óvodák építésére 12.8, vágóhidak építésére 8.3, csatornázásra 7.6, vásárcsarnokok építésére 7.3, kisajátításokra szintén 7.2, szabályozásokra 6.6, kórházakra 4.7 és különfélekre 9.2 millió koronát költöttek. Nagy szükség volt ezekre a beruházásokra annál is inkább, mert Halmos János polgármesteriségének idejére esett az építési válság. Pangott az ipar és a kereskedelem, az ingatlanokat rengeteg teher nyomta és a bérházak alig hoztak valamit, az üres lakások száma pedig napról napra nőtt, és természetesen nőtt a munkanélküliek száma is. És a tízesztendős pangás alatt jóformán ez a 100 millió beruházás adott egy kis munkát és kenyeret az iparnak és a kereskedelemnek. A Halmos-korszaknak még a legérdekesebb pénzügyi operációja a 25 millió forintos 4½%-os kötvénykölcsönnek 4%-ossá való konvertálása volt. Ezenkívül útfurkolási célokra vettek föl 20 millió koronás függőkölcsönt. Ezzel azután a Halmos János korszaka be is fejeződött.

A Bárczy-korszak

A fejlődésnek és alkotásnak új ideje következett azonban 1906-ban, amikor Halmos János helyére Bárczy István került a polgármesteri székbe. A gazdasági élet fellendülését használta föl Bárczy polgármester arra, hogy új, modern intézményeket létesítsen, a régiéket pedig kibővítsen. A lakásügyben akart segíteni elsősorban, azután meg akarta oldani a világítási problémát, a gázművek és elektromos telepek megváltásával s végül a villamos közlekedési problémát a Városi Villamos részvényteljesítésnek megvásárlásával. Nagyrészt meg is csinálta, amit kitervelt, de ehhez a sok mindenhez, hosszú évtizedek mulasztásának a pótlására rengeteg pénz kellett. A nagyszerű beruházó programhoz 270 millió koronára kellett, melyet az időközi kamatvesztés megelőzése és a pénzpiac várható kedvezőbb kialakulásának a kihasználása szempontjából részletekben akartak fölvenni. Először egy 10 és egy 20 millió koronás folyószámla-kölcsönt vettek föl. Mikor pedig kiderült, hogy a nyomasztóra forduló helyi közgazdasági viszonyok miatt a pesti nagybankok nagyon rezerváltak Budapesttel szemben, Bárczy István a külföldhöz fordult kölcsönért, és így vette föl 1910-ben a Lloyds Bank és Neumann Luebeck et Comp. londoni cégtől a 2 millió fontsterlinges, 50 év alatt törlesztendő, 4 százalékos kamatozású angol kölcsönt. Ebből kifizették a függő adósságokat és hozzákezdtek a legsürgősebb beruházásokhoz, a kislakások építéséhez, 1911-ben aztán fölvetették a 105 millió frankról szóló francia kölcsönt. Közben a nagyszabású beruházások befejezésére még néhány hazai és külföldi folyószámla, függő- és pénztárjegy-kölcsönt vettek föl, míg azután 1914 tavaszán, közvetlenül a világháború kitörése előtt, kibocsátásra került a 158 millió koronás német kölcsön.

Az, hogy a háborút Budapestten viszonylag ilyen jól úsztuk meg, hogy voltak és vannak kitűnően dolgozó üzemeink, intézményeink, iskoláink, azt mind ezeknek a kölcsönöknek köszönhetjük. 1916-ban még egy 80 millió koronás, 60 év alatt törlesztendő, 6 százalékos kamatozású beruházó kölcsönt vett föl a város, és a háború következtében fölvtön fokozódó drágulás egyrészt jelentéktelenné tette a kölcsön összegét, másrészt pedig a drágaság következtében a keretükből kiszorult szükségletek ellátására kevés volt a pénz, úgyhogy új kölcsönről kellett gondoskodni. A tanácsnak 300 millió koronára lett volna szüksége, a kormány azonban csak egy 150 millió koronás kölcsön fölvetését engedélyezte. 1918-ban azután így jött létre a 150 millió koronás kölcsön, akkor azonban már Bódy Tivadar volt a polgármester.

Szomorú idők

Bódy Tivadar polgármestersége alatt a legszomorúbb időket érte meg a főváros. A kommun után a tisztviselőket is csak úgy